

ԱՄՓՈՓԱԹԵՐԹ

**««ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ և ՀԱՐԱԿԻՑ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» և «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ և ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԵՆՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱԳԾԵՐ ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

h/ h	Առարկության, առաջարկության հեղինակը, ստացման ամսաթիվը	Առարկության, առաջարկության բովանդակությունը	Եզրակացություն	Կատարված փոփոխությունը
	1	2	3	4
1	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Օրենքը պետք է հստակեցնի այն գործընթացները, որոնցով ստեղծագործությունները հեղինակային իրավունքի ժամկետի լրանալուց հետո դառնում են հանրային սեփականություն: Դա կնշանակի, որ ցանկացած անձ կարող է օգտագործել այդ ստեղծագործությունները՝ առանց		Առաջարկությունը դուրս է Նախագծի կարգավորման շրջանակից: Այս հարցը կարգավորվում է ՀՀ համապատասխան օրենսդրությամբ:

		հեղինակի կամ իրավատիրոջ թույլտվության և առանց վճարելու, պայմանով, որ չի խախտվում հեղինակության և անարատության իրավունքը (Հոդված 14 և 15): . Օրենքը կարող է պահանջել, որ հեղինակային իրավունքի ժամկետի ավարտից հետո իրավատերերը պարտավոր են ստեղծագործության ամենաքիչը մեկ օրինակը հանձնել ազգային գրադարան կամ արխիվ՝ հանրային օգտագործման և պահպանության համար: Սա կապահովի, որ ժամանակի ընթացքում ոչ մի ստեղծագործություն չկորչի, և հանրությունը մուտք ունենա մշակութային ժառանգությանը: Նոր մշակութային նախագծերի խթանում. Այս մոտեցումը կխրախուսի արվեստագետներին, գիտնականներին և ուսանողներին օգտագործել հանրային սեփականություն դարձած աշխատանքները՝ նոր ստեղծագործություններ ստեղծելու համար: Սա հատկապես կարևոր է այն ոլորտների համար, որտեղ հին գործերի հիման վրա են ստեղծվում նորերը (օրինակ՝ դասական		
--	--	---	--	--

		երաժշտության նոր մշակումներ, գրական գործերի բեմադրումներ): Ինչո՞ւ է սա կարևոր Այս առաջարկը կհավասարակշռի հեղինակների և հանրության շահերը: Մի կողմից, այն երկարաժամկետ պաշտպանություն կապահովի հեղինակների համար, իսկ մյուս կողմից՝ կերաշխավորի, որ այդ աշխատանքները հավերժ չեն մնա մասնավոր սեփականություն և կծառայեն որպես մշակութային և կրթական աղբյուր ապագա սերունդների համար:		
2	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Օրենքը պետք է հստակեցնի սոցիալական ցանցերի, վիդեոհոսթինգի և այլ առցանց հարթակների (օրինակ՝ YouTube, TikTok, Facebook) պատասխանատվությունը հեղինակային իրավունքի խախտումների համար: Առաջարկում եմ ներդնել «Ծանուցում և Հեռացում» համակարգի իրավական կարգավորումները: Այս համակարգի համաձայն՝ հարթակները պարտավոր են անմիջապես հեռացնել հեղինակային իրավունքը խախտող բովանդակությունը՝ հեղինակի կամ իրավատիրոջ կողմից համապատասխան		Չի ընդունվել Առաջարկությունը կարգավորվում է Նախագծի 152-րդ հոդվածով:

		ծանուցում ստանալուց հետո:		
3	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Օրենքը չի անդրադառնում թվային մշակույթի հավաքածուի կարգավորմանը, որը թույլ կտա ապահովել ապագա սերունդների համար Հայաստանում ստեղծված թվային աշխատանքների պահպանությունը: Այս առաջարկը նման է ավանդական հրատարակությունների պարտադիր նմուշի պահպանմանը, բայց այն հատուկ հարմարեցված է թվային դարաշրջանին: Առաջարկի էությունը Պարտադիր թվային հավաքածուի ստեղծում: Օրենքը պետք է սահմանի, որ հրատարակիչները, հեղինակները կամ իրավատերերը պարտավոր են Հայաստանում լույսընծայված կամ հրապարակված ցանկացած թվային աշխատանքի (էլեկտրոնային գիրք, ֆիլմ, երաժշտական ալբոմ, ծրագրային ապահովում, հրապարակված կայքի կամ առցանց հոդվածի արխիվային տարբերակ) մեկ օրինակ տրամադրել պետական լիազոր մարմնին կամ ազգային գրադարանին: Այս նյութերը պետք է պահպանվեն հատուկ թվային պահոցում,		Առաջարկությունը դուրս է Նախագծի կարգավորման շրջանակից: Այս հարցը կարգավորվում է ՀՀ համապատասխան օրենսդրությամբ:

		որը կապահովի դրանց ամբողջականությունն ու անվտանգությունը երկար տարիներ: Պահոցի նյութերը չպետք է անվճար հասանելի լինեն հանրությանը, քանի դեռ հեղինակային իրավունքների ժամկետը չի լրացել: Դրանք կկիրառվեն միայն արխիվային, պահպանման և գիտական նպատակներով: Պետք է նախատեսվեն բացառություններ այն աշխատանքների համար, որոնք արդեն հանրային տիրույթում են , կամ որոնք տարածվում են բաց լիցենզիաներով : Այս առաջարկը կօգնի պահպանել Հայաստանի թվային մշակութային ժառանգությունը, որը շատ արագ կարող է կորչել: Թվային աշխատանքները ֆիզիկական կրիչների վրա չեն, դրանք կարող են անհետանալ կայքերի փակման կամ տվյալների կորստի պատճառով: Այս համակարգը կերաշխավորի, որ այսօր ստեղծված թվային արվեստը և գիտությունը հասանելի կլինեն ապագա սերունդներին՝ գիտական հետազոտությունների և պատմական ուսումնասիրությունների համար:		
4	Արև Մկրտչյան	Օրենքը շատ մանրամասնորեն		Ինչպես ՀՀ հեղինակային

	02.08.2025 23:15:14	նկարագրում է հեղինակային գույքային իրավունքները՝ վերարտադրություն, տարածում, վարձույթ, հեռարձակում և այլն: Սակայն այս ձևերը հիմնականում կապված են ավանդական մեդիայի հետ: Թվային դարաշրջանում ի հայտ են եկել բովանդակության օգտագործման և դրանից եկամուտ ստանալու նոր ձևեր, որոնք բավարար չափով կարգավորված չեն: Առաջարկի էությունը. Օրենքի Հոդված 19-ը, որը թվարկում է հեղինակի բացառիկ գույքային իրավունքները, կարելի է լրացնել՝ ավելացնելով հետևյալ նոր իրավունքները կամ դրանց հստակ կարգավորումը. Սահմանել, որ հեղինակն ունի բացառիկ իրավունք թույլատրելու կամ արգելելու իր ստեղծագործության օգտագործումը՝ դրանից ուղղակի կամ անուղղակի առևտրային եկամուտ ստանալու նպատակով: Սա կարող է ներառել գովազդային եկամուտները (օրինակ՝ YouTube-ում): Այս առաջարկը կօգնի հեղինակներին իրենց ստեղծագործությունների համար արդար վարձատրություն ստանալու հարցում՝		իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին օրենսդրություն, այնպես էլ նոր Նախագիծը կարգավորում են ստեղծագործությունների թվային միջավայրում օգտագործումը: Նախագծի դրույթները վերաբերում են ստեղծագործությունների օգտագործմանը և՛ նյութական կրիչի վրա ամրագրված, և՛ թվային ձևով օգտագործումներին:
--	--------------------------------	--	--	---

		հատկապես այն դեպքերում, երբ բովանդակության օգտագործումը տեղի է ունենում ավանդական օրենքներով չկարգավորված ձևերով: Սա կլրացնի օրենքի բացերը և կպահպանի հեղինակների շահերը՝ նպաստելով նրանց ֆինանսական անկախությանը թվային տնտեսությունում:		
5	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Օրենքը նշում է, որ հեղինակային իրավունքը ծագում է ստեղծագործությունը ստեղծելու պահից՝ առանց որևէ պաշտոնական գրանցման : Սա կոչվում է հեղինակության կանխավարկած: Այնուամենայնիվ, գործնականում, վեճերի դեպքում հեղինակները հաճախ բախվում են ապացույցներ ներկայացնելու դժվարությունների հետ, որոնք հաստատում են ստեղծագործության ստեղծման ամսաթիվը: Առաջարկում են ստեղծել էլեկտրոնային գրանցման կամավոր համակարգ: Կառավարությունը կարող է ստեղծել պետական կամ պետության կողմից լիազորված մասնագիտացված կազմակերպության կողմից վարվող էլեկտրոնային շտեմարան,		Առաջարկությունն ընդունվել է ի գիտություն Միաժամանակ, պետք է նշել, որ որևէ մեկը, բացի հեղինակից, չի կարող ապացուցել կամ հավաստել, որ հենց այդ անձն է ստեղծել ստեղծագործությունը և հենց նա է համարվում այդ ստեղծագործության հեղինակը:

		որտեղ հեղինակները կկարողանան կամավոր հիմունքներով գրանցել իրենց ստեղծագործությունը: Գործընթացը: Հեղինակը կներկայացնի իր աշխատանքի օրինակը՝ տրամադրելով անհրաժեշտ տվյալները (անուն, ազգանուն, ստեղծման ամսաթիվ): Շտեմարանը, իր հերթին, կգեներացնի էլեկտրոնային վկայական՝ հավաստագրելով տվյալ աշխատանքի առկայությունը համակարգում որոշակի ամսաթվի դրությամբ: Այս գործընթացը կարող է լինել ցածրարժեք կամ նույնիսկ անվճար: Իրավական ուժը: Չնայած գրանցումը պարտադիր չէ, այն կունենա կարևոր իրավական ուժ դատական վեճերի ժամանակ: Էլեկտրոնային շտեմարանում գրանցված աշխատանքի վկայականը կծառայի որպես անհերքելի ապացույց այն մասին, որ տվյալ անձը ստեղծագործության նկատմամբ իրավունք է ունեցել մինչև գրանցման ամսաթիվը: Սա զգալիորեն կամրապնդի հեղինակության կանխավարկածը դատարաններում: Ինչո՞ւ է սա կարևոր Այս համակարգը կլուծի մի քանի խնդիր: Նախ, այն հեղինակներին		
--	--	--	--	--

		կտրամադրի պաշտպանության հասանելի և արդյունավետ գործիք՝ առանց հարկադրելու երկարատև և ծախսատար իրավական գործընթացներ: Երկրորդ, այն կխթանի թվայնացումը և ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառումը պետական ծառայություններում: Եվ վերջապես, այն կբարձրացնի հեղինակային իրավունքի նկատմամբ վստահությունն ու պաշտպանությունը՝ հատկապես թվային բովանդակության ոլորտում, որտեղ աշխատանքների տարածումը չափազանց արագ է տեղի ունենում:		
6	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Օրենքով սահմանել, թե ինչպես են փոխանցվում թվային ակտիվները ժառանգներին և ինչ իրավունքներ են նրանք ստանում: Խրախուսել քաղաքացիներին, որ իրենց կտակում նշեն թվային ակտիվների ժառանգության կարգը:		Գույքային իրավունքները փոխանցվում են ժառանգաբար: Հեղինակի ժառանգներն օգտվում են այդ իրավունքներից հեղինակի մահից հետո 70 տարի:
7	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Թվային աշխարհում հեղինակի մահից հետո նրա թվային ակտիվների (սոցիալական մեդիայի հաշիվներ, էլեկտրոնային գրքեր, երաժշտություն) հետ կապված հարցերը կարող են բարդ լինել:		Առաջարկությունը դուրս է Նախագծի կարգավորման շրջանակից:

		Օրենքով սահմանել, թե ինչպես են փոխանցվում թվային ակտիվները ժառանգներին և ինչ իրավունքներ են նրանք ստանում: Հայաստանում հեղինակային իրավունքի օրենսդրությունը կլինի ոչ միայն պաշտպանողական, այլև ճկուն, արդիական և խթանող ստեղծագործական ոլորտի զարգացման համար: Հեղինակային իրավունքի մասին օրենքը պետք է լրացվի հատուկ մեխանիզմներով, որոնք կխթանեն և կպարզեցնեն պետական հավաքածուներում գտնվող մշակութային և գիտական ժառանգության թվայնացումն ու հրապարակումը: Սա հատկապես կարևոր է այն աշխատանքների համար, որոնց հեղինակային իրավունքի ժամկետն արդեն լրացել է (օրենքի համաձայն՝ հեղինակի մահից հետո 70 տարի): Առաջարկի էությունը Կարելի է ստեղծել «Թվային մշակութային ժառանգության հիմնադրամ» կամ նմանատիպ պետական մարմին, որի գործառույթը կլինի ազգային թանգարաններում, գրադարաններում և արխիվներում պահվող աշխատանքների		
--	--	---	--	--

		համակարգված թվայնացումը, որտեղ թվայնացված բոլոր աշխատանքները հասանելի կլինեն հանրությանը անվճար և առանց սահմանափակումների: Այս հարթակը կդառնա գիտական, կրթական և ստեղծագործական աշխատանքի համար անփոխարինելի աղբյուր: Հարթակում տեղադրված նյութերի հիման վրա նոր ստեղծագործություններ (գրքեր, ֆիլմեր, երաժշտություն) ստեղծողներին հնարավորություն տալ պահպանելու իրենց հեղինակային իրավունքները նոր ստեղծագործության նկատմամբ: Սա կխրախուսի ավելի շատ արվեստագետների և գիտնականների օգտվել մեր մշակութային հարստությունից:		
8	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Օրենքը նշում է կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների մասին, սակայն նման կազմակերպությունների գործունեության թափանցիկությունը և արդյունավետությունը կարելի է բարելավել: Պարտադրել, որ կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունները պարբերաբար հրապարակեն իրենց ֆինանսական հաշվետվությունները և հեղինակներին		Նախագծում այս հարցերը լիովին կարգավորված են

		վճարված գումարների վերաբերյալ տեղեկություններ: Հեշտացնել այն ընթացակարգերը, որոնցով հեղինակները կարող են դուրս գալ կամ միանալ կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությանը:		
9	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Հեղինակային իրավունքի վեճերը հաճախ պահանջում են հատուկ գիտելիքներ, որոնք դատավորները կարող են չունենալ: Ստեղծել հատուկ մարմիններ կամ խորհրդատուներ, որոնք կգրառվեն միայն մտավոր սեփականության վեճերով: Սա կարող է արագացնել և ավելի արդյունավետ դարձնել վեճերի լուծումը:		Հեղինակային իրավունքի հետ կապված վեճերը լուծվում են դատական կարգով:
10	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Եվս մեկ հետաքրքիր առաջարկ, որը կարող է ներկայացվել կառավարությանը՝ հեղինակային իրավունքի ոլորտը զարգացնելու և ժամանակակից մարտահրավերներին դիմակայելու համար, վերաբերում է մշակութային ժառանգության թվայնացմանը և բաց հասանելիությանը: Թվային մշակութային ժառանգության հիմնադրամ Հեղինակային իրավունքի մասին օրենքը պետք է լրացվի հատուկ մեխանիզմներով, որոնք կխթանեն և		Ընդունվել է ի գիտություն:

		կպարզեցնեն պետական հավաքածուներում գտնվող մշակութային և գիտական ժառանգության թվայնացումն ու հրապարակումը: Սա հատկապես կարևոր է այն աշխատանքների համար, որոնց հեղինակային իրավունքի ժամկետն արդեն լրացել է (օրենքի համաձայն՝ հեղինակի մահից հետո 70 տարի): Առաջարկի էությունը Հատուկ հիմնադրամի ստեղծում: Ստեղծել «Թվային մշակութային ժառանգության հիմնադրամ» կամ նմանատիպ պետական մարմին, որի գործառույթը կլինի ազգային թանգարաններում, գրադարաններում և արխիվներում պահվող աշխատանքների համակարգված թվայնացումը: Բաց հասանելիության հարթակ: Ստեղծել միասնական պետական առցանց հարթակ, որտեղ թվայնացված բոլոր աշխատանքները հասանելի կլինեն հանրությանը անվճար և առանց սահմանափակումների: Այս հարթակը կդառնա գիտական, կրթական և ստեղծագործական աշխատանքի համար անփոխարինելի աղբյուր: Նոր		
--	--	---	--	--

		աշխատանքների ստեղծման խթանում: Հարթակում տեղադրված նյութերի հիման վրա նոր ստեղծագործություններ (գրքեր, ֆիլմեր, երաժշտություն) ստեղծողներին հնարավորություն տալ պահպանելու իրենց հեղինակային իրավունքները նոր ստեղծագործության նկատմամբ: Սա կխրախուսի ավելի շատ արվեստագետների և գիտնականների օգտվել մեր մշակութային հարստությունից: Հստակեցումներ: Օրենքի մեջ պետք է հստակեցնել. Իրավունքների կարգավորումը: Ինչպես են կարգավորվում այն աշխատանքները, որոնց հեղինակային իրավունքի ժամկետը լրացել է, բայց որոնք պահպանվում են պետական հաստատություններում: Պատասխանատվությունը: Ով է պատասխանատու թվայնացման և հարթակի կառավարման համար: Օգտագործման կանոնները: Օգտագործման պարզ և հասկանալի կանոնների մշակում: Ինչո՞ւ է սա կարևոր Այս առաջարկը մի քանի կարևոր խնդիրներ է լուծում միանգամից: Այն ոչ		
--	--	--	--	--

		միայն պաշտպանում է հեղինակային իրավունքները, այլև ապահովում է ազգային մշակույթի տարածումը: Բաց հասանելիությունը կիսթանի գիտությունը, կրթությունը և արվեստը՝ թույլ տալով ցանկացած մարդու ստեղծել նոր բովանդակություն՝ հիմնված անցյալի ժառանգության վրա: Սա հատկապես կարևոր է փոքր երկրների համար՝ իրենց մշակույթը և ինքնությունը պահպանելու և տարածելու համար:		
11	Արև Մկրտչյան 02.08.2025 23:15:14	Օրենքը, ընդհանուր առմամբ, բավականին մանրամասն է և համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին: Այնուամենայնիվ, որոշ ասպեկտներ կան, որոնք կարելի է լրացուցիչ առաջարկել՝ դրանք ավելի արդիական և արդյունավետ դարձնելու համար, հատկապես թվային դարաշրջանում: Ահա մի քանի առաջարկներ, որոնց մասին օրենքը կարող է կամ չի խոսում բավարար մանրամասնությամբ. 1. ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ ԱՐՇԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ (ԱԲ) ՀԱՄԱՐ Օրենքի մեջ չի նշվում արհեստական		Արհեստական բանականությամբ ստեղծված ստեղծագործությունների կարգավորումները դեռևս քննարկվում են ամբողջ աշխարհում և չկան հստակ կարգավորումներ

	բանականության (ԱԲ) միջոցով ստեղծված աշխատանքների կարգավիճակի մասին: Սա դառնում է ավելի ու ավելի արդիական հարց, քանի որ ԱԲ-ն կարող է ստեղծել տեքստեր, երաժշտություն, նկարներ և այլ աշխատանքներ: Կարևոր է հստակեցնել՝ ով է համարվում նման աշխատանքի հեղինակ. ԱԲ-ի օպերատորը, ով տալիս է հրամանները (պրոմփթները) ԱԲ-ի ծրագրավորողը, ով ստեղծել է ԱԲ-ն Թե՛ ԱԲ-ի միջոցով ստեղծված աշխատանքը հանրային սեփականություն է Օրենքի մեջ հստակեցումները կարող են կանխել ապագա վեճերը և ապահովել ստեղծագործողների շահերը: 2. ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԹՎԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐ Օրենքը շոշափում է թվային վերարտադրությունը, բայց կարելի է ավելի կոնկրետ մեխանիզմներ մշակել: Թվային հեղինակային իրավունքների կառավարման (Digital Rights Management - DRM) համակարգեր. Կառավարությունը կարող է խրախուսել կամ պարտադրել DRM համակարգերի ներդրումը՝ թվային	
--	---	--

		աշխատանքների անօրինական տարածումը կանխելու համար: Անօրինական բովանդակության հեռացման արագացված ընթացակարգեր. Հստակեցնել ընթացակարգերը, թե ինչպես կարող են հեղինակները պահանջել, որ իրենց աշխատանքները հեռացվեն վեբկայքերից կամ սոցիալական ցանցերից՝ առանց դատական երկարատև գործընթացների: 3. ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՑՎԱԾ ԴԱՏԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐ Հեղինակային իրավունքի վեճերը հաճախ պահանջում են հատուկ գիտելիքներ, որոնք դատավորները կարող են չունենալ: Մասնագիտացված դատարաններ կամ տրիբունալներ. Ստեղծել հատուկ մարմիններ կամ խորհրդատուներ, որոնք կգրառվեն միայն մտավոր սեփականության վեճերով: Սա կարող է արագացնել և ավելի արդյունավետ դարձնել վեճերի լուծումը: Միջնորդության (mediation) և արբիտրաժի (arbitration) համակարգեր. Օրենքով խրախուսել, որ հեղինակային իրավունքի վեճերը նախ լուծվեն միջնորդության կամ		
--	--	--	--	--

		արքիտրաժի միջոցով՝ դատարանների ծանրաբեռնվածությունը նվազեցնելու համար: 4. ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ ԿՈԼԵԿՏԻՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ Օրենքը նշում է կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների մասին, սակայն նման կազմակերպությունների գործունեության թափանցիկությունը և արդյունավետությունը կարելի է բարելավել: Թափանցիկության պահանջներ. Պարտադրել, որ կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունները պարբերաբար հրապարակեն իրենց ֆինանսական հաշվետվությունները և հեղինակներին վճարված գումարների վերաբերյալ տեղեկություններ: Հեշտացնել իրավունքների փոխանցումը. Հեշտացնել այն ընթացակարգերը, որոնցով հեղինակները կարող են դուրս գալ կամ միանալ կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությանը: 5. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԻՐԱԶԵԿՈՒՄ Օրենքի արդյունավետ կիրառման համար անհրաժեշտ է, որ հասարակությունը, հատկապես		
--	--	--	--	--

		երիտասարդները, տեղեկացված լինեն հեղինակային իրավունքների մասին: Դպրոցական ծրագրերում ներառել հեղինակային իրավունքի թեման. Կարևոր է դասավանդել, թե ինչպես է պետք օգտվել ինտերնետային բովանդակությունից՝ առանց հեղինակային իրավունքները խախտելու: Պարբերական իրազեկման արշավներ. Կազմակերպել կառավարության կողմից աջակցվող արշավներ, որոնք կբացատրեն հեղինակային իրավունքների կարևորությունը: Այս առաջարկները կարող են օրենքը դարձնել ավելի ճկուն և արդիական՝ պաշտպանելով հեղինակների իրավունքները թվային և արագ փոփոխվող աշխարհում:		
--	--	--	--	--